

Fülszövegében Oravecz Imre dátumok nélküli naplóként határozza meg Győrffy Ákos *A hegyi füzet* című kötetének műfaját, és ez a megállapítása tulajdonképpen kézenfekvőnek tűnik, amennyiben megegyezhetünk abban, hogy a szövegtöredékek kitüntetett temporalitása a jelen idő, és noha az emlékképek felidézése ezt sűrűn megtöri, mindenesetre egyfajta prezenciaelv a textusban valóban érvényesülni látszik. Könnyen lehet, hogy mégis inkább

Tinkó Máté 45

BEFELÉ VEZET

Győrffy Ákos: *A hegyi füzet*

fel kellene adnunk minden túl irodalmiasnak ható megközelítést, és a szerzővel egyetértésben a bekezdéseket érdemes úgy olvasnunk, mint egy tág kategóriamegjelölésű „füzet” különböző, egymással szorosán-lazán összefüggő egységeit. „Megkezdem ezt a füzetet.” Ugyanakkor a Hajnóczy Péter-idézzel az elején Győrffy mégiscsak eleve az irodalmi hagyományba helyezi munkáját, méghozzá olyan par excellence poétikai problémák fölvetésével, mint az alkotás gyötrelme vagy módszertana. Ne feledjük *A halál kilovagolt Perzsiából* nyitányát, amely egy rettenetes, üres fehér papírról szól, amire írni kell; ezt a dilemmát Győrffynél a kezdetektől „az ismeretlen tulajdonos által itt hagyott, világoskék fedelű füzet” szimbolizálja. Továbbá a kiindulópont, a dombtetőn elhelyezkedő ház lokalitásával alapvetően valamiféle elemelkedettséget asszociál az olvasóban, minden a szerző által górcső alá vett anyagi létező már egy szimbolikus-metafizikus (szöveg)térbe érkezik, míg a referenciális földrajzi helyek beazonosíthatóságukkal egyszerre el is oldódnak önmaguk közvetlen jelöltségétől. „Ez a ház, mint egy fiktív élet helyszíne. Ez az erdő itt köröskörül, mint egy fiktív élet grandiózus színpada. Az egész elképzelt életem ebben a zárt erdőtömbben, amit Börzsönynek hívnak. A Börzsöny mint egy elképzelt élet helyszíne.”

Az írások egyik fő dilemmája a bennük megnyilatkozó szubjektum háttérvonalaik megrajzolhatósága. Gyakori, hogy irodalmi szövegekben a megfelelő filozófiai apparátust nélkülözően vetődik fel, ezáltal némiképp közhelyesen hat a test-lélek, a kint-bent, a rész-egész dichotómiája, ám jelen kötetben ez a kérdésfelvetés üdítően eredeti módon, nem ritkán a prózai formát szétfeszítő lírai elevenséggel fogalmazódik meg. „A Börzsöny térbeli elrendezése olyan mélyen belém ivódott, hogy olykor nem tudom megkülönböztetni magam tőle. Persze nem is akarom igazán. Mintha gyónnék, mikor egy hegygerinc ívét sokáig nézem.” Ez a jótékony, ködszerű lebegés, amely a világ és a világban benne lévő alany vizsgálatával e szöveghelyeket jellemzi, meglátásom szerint abból fakad, hogy egy kognitív tevékenységre, mely a

külső környezettel van kölcsönhatásban, rendszerint egy testi reakció felel. Ez a jelenség a nyelvi megszólaltathatóság lehetőségeit is exponálja, tehát az egyik alapkérdés az, hogy a játék- és mozgástér, amelyben létezünk, mennyire vonható konszenzus alá nyelviileg. Nem kizárt, hogy erre a felvetésre csak negatív válasz adható.

„Volt valahol egy mondat, vagy egy mondatot megelőző gondolat inkább, egy akkor még tökéletesen ártalmatlannak tűnő, futó benyomás, mindenesetre valami légnemű kezdet, és minden, ami ezután következett, erre a rönkre irányult, erre a reggelre és erre az ízre a számban, erre a szívverésre. Nem maradt más, csak a görcs a zsigerekben, a bénultság a szellemben, a fájdalom a lélekben, a tölgy és a vadcserezsnye között.” Bár úgy tűnik, a lélek és a táj között felmerülő analógia vagy egymásra utaltság lehetne pusztán intuícióból származó következtetés eredménye, azt tovább mélyítik az álomképekből és a visszaemlékezésekből kinyert kvázi-történetek, amelyek epizodikus jellegüknél fogva fel-felvillantják az elbeszélő identitásának hajdani és jelenbeli aspektusait, elbizonytalanodásait. Az a megszólaló számára sem teljesen világos, hogyan is viszonyulhat a múlt a jelenhez, az Én az Énhez. A tudattalan (Unbewusstsein) működésével ráadásul a terra incognita tartományába utalja a Selfet, amely már eleve a rákérdézés hiábavalóságát implikálja.

A füzet megszólalója azonban nem marad meg a belső beszéd e narratív közegében, hanem adott ponton kinyitja a tájékozódást egyrészt az általános alany, másrészt a közösségi lét irányába. De ez a gesztus sem kényszeres, hiszen a bevezető fejezetekben felvetett problematikát tovább cipeli, a megismerés székszisét magával hordozva. „Hetente két teljes napot nincstelének, hajléktalanok között töltök. Mondhatnám, hogy nekem aztán nem kell bemutatni ezt a mélyvilágot. Miközben mégsem mondhatom, hogy ismerem.”

Fontos a reprezentáció módja: Gyórfy narrátora úgy beszél a hajléktalanok világáról, hogy véletlenül sem sematizálja, idealizálja vagy helyezi áldozati kontextusba azt, illetve nem dimenzionálja túl saját pozícióját sem a segítségnyújtásban, nem részrehajló, nem ambivalens. Viszonyulása jórészt empatikusnak és semlegesnek mondható. Az üresség és a lelki szegénység egymáshoz viszonyításában pedig jó alkalom nyílik az elbeszélő számára a kereszténység fogalmi rendszerének bevezetésére, amely gondolati közeg a továbbiakban a kötet szerves, megkerülhetetlen részét alkotja. Ezzel összefüggően bizonyos passzusokban a társadalomról is elmondja véleményét a szerző, mely látletlenek úgy igyekszik elkerülni a frázisjellegét, hogy kibontakozásában a meggyőződéssel rendelkező megszólaló a saját arcát is kikezdi. „Legalább huszonöt évnek kellett eltelnie az életemből, amíg ráébredtem, hogy szinte semmim sincs a belém plántált hazugságrendszeremen kívül, itt

állók teljes tudatlanságban, és nincs válaszom semmire, de még a megfelelő kérdések megfogalmazásáig sem vagyok képes eljutni.”

Az egyébként tendenciaként van jelen, hogy az idealizálástól, nosztalgizációtól óvakodik a narrátor, mert adekvátnak azt a megszólalás-módot tekinti, amely affekció nélküli tónusban nyilvánul meg, így közelítve a természet „érzelemmentes” mélystruktúrájához. Mégsem lesz ettől idegenszerű az elbeszélői szólam: egy-egy leírás olyan elemi ösztönöket hív életre, például a tűz mint őszanyag leírásának érzékletességével, hogy itt és most hitelt kell adjunk az olvasmány szubjektumon túlmutatató, lenyűgöző élményjellegének. „A tüzekre emlékszem. A tüzekre egy mezőn, a tüzekre erdei tisztásokon, a följük hajló lombok alatt, tüzekre vízpartokon, tüzekre hegycsúcsokon. A lángok által megvilágított kövekre, a lidérces árnyjátékokra körülöttem, a füstre, ahogy magával viszi a patak fölött örökké mozgó levegő.”

Ami pedig a szöveg szerkesztettségét illeti, ismét kimutatható az állandóság: a főhős belső lélekvizsgálatait rendre egy plasztikus képi jelenettel zárja, mely nemcsak frappáns csattanóként működik, de tovább is lendíti a gondolatmenetet, vagy előkészíti a következő bekezdés hangulatát és olykor a tematikáját is. A textus egészére vonatkozóan így egy dinamikus, újraolvasásra és nagyobb összefüggések észrevételére ösztönző szövegkoncepció jön létre.

A belső beszéd felfokozott jelenléte nyilvánvalóan erős vallo-másos jelleget kölcsönöz a gondolatmeneteknek. Ugyanakkor e felfokozottságra is mintha lenne egy eltávolító/kibillentő reakciója az elbeszélőnek, még ha az idézett szöveghelyet egy ismerősére vonatkoztatja is. „Olyan környezetben, ahol az emberek döntő többsége szinte semmit sem tud a transzcendencia mélyebb tartományairól, könnyen *önmaga paródiájává válhat* [kiemelés tőlem – T. M.] az, aki valame-lyest megízlelte a tágasabb létezés élményét.”

Miközben a karakter minden vonatkozási pont és leírás révén kapaszkodni próbál az őt körülvevő környezet eszméletébe, ekképp az életbe, valójában az egész narratíva a szubjektum végső leválása felé mutat. Nem ördögtől való, ha e paradoxonhelyzet mögött feloldhatatlan feszültséget vélünk felfe-dezni. Az ellentmondásokkal már a szerző előző, *Haza* című, műfajilag szintén nehezen besorolható kötete is vesződött. Ugyanakkor csak rövid utalásként kitérnék a keresztény misztika frazeológiájának, logikai koncepciójának sajátosságára, mely épp az imént említett feszültség mentén vizsgálja Isten és ember kapcsolatának, kapcsolódásának lehetőségeit. „A megismeréstől mentes egyesülés Istennel, amelyre a lélek a kegyelemnek köszönhetően juthat el, ha a megismerésről lemondva emelkedik fel Istenhez, vagyis a minden

megismerés fölött álló megismerése végső soron az Isten iránti szeretetből fakad, tehát egyáltalán nem a lélek belső isteni mivoltán alapul, hanem az a feltétele, hogy a lélek alapvetően kikerüljön a saját lényegéből.” – így Alois

48 M. Haas, a középkori misztika jeles kutatója. E gondolatmenet egy ponton határozott diskurzusba lép *A hegyi füzet*tal: „Nem szabad semmiféle fontosságot tulajdonítani magamnak. Az egyetlen feladat a felszámolás, a felszámolása mindannak, amit önmagamnak hiszek. Akármerre nézek, csak a személytelenség, vagy ha úgy tetszik, Isten arca.” Így válik érthetővé, hogy amit itt a szöveg művel, az nem valamiféle abszolút negativitást fejez ki, hanem inkább a misztikus tapasztalat „felemelkedés, alászállás, áttörés” stációinak kontextusában, egy bonyolult viszonyulás részeként válik az interpretáció tárgyává. Később az önmagassághoz (a Selfhez) való viszony dilemmája tovább mélyül, és az identitásnak valamiféle szubsztanciája, középpontja ténylegesen elveszni látszik. „Homályban tapogatózom. A kereszténységen kívüli homály rabjaként vagyok kénytelen létezni, miközben tudom, hogy ez a homály is része a kereszténységnek. A keresztény homály.”

A kötet középső részében az elbeszélő beavat bennünket egy hajléktalan történetébe, akiről annyit tudunk meg, hogy olyan belső monológokba bocsátkozik, amelyek a külvilág számára dekódolhatatlan üzenetet tartalmaznak, ugyanis hiányzik az artikulált mondatok szövegkohéziója. Vagyis azt Győrffy narrátora „költői erejüként” jellemzi. A kommentár nélkül idézett mondatok egyfelől stilisztikus bájukból és asszociációs gazdagságukból fakadóan („Dantét leginkább úgy lehetne jellemezni, hogy a bolygók magnéziuma volt. Egyszerre napnyugta és napfelkelte. Egy hatalmas szerelemgyerek. Életátvitel és hitelességdialóg.”) egyfelől csodálatot, másfelől idegenséget, az örület gyanúját kelthetik fel az olvasóban. Valójában nincs mérce, amely alapján döntenünk kellene vagy lehetne más emberek megítélésében, és egyébként Győrffy narrátora is csak az idegenség tapasztalatát szűri le. Sokkal tragikusabb viszont a harmadik hajléktalan, Józsi sorsa, amely a korábbiakkal ellentétben tényleges történet- narratívába rendeződik, ezáltal egy olyan jelenetsor képződik meg, melyben az erőszaktevés aktusa a trauma tapasztalatát – noha nincs kimondva, de egy erőszaktevés gyanúját – világítja meg.

Fontos része a kötetnek a visszaemlékezés aktusa – ahogy a szerző fogalmaz – „a gyerekkor evidenciáira”, az emlékezéstöredékek a családról – ahol a kissé kötelező jellegű politikai körök is le vannak futva –, ezek mindmind a vallomások, a személyesség aspektusait erősítik fel, de a család sem egyértelműen mint védőburok jelenik meg, hanem az elvonulás tereit gyarapítja. Úgy gondolom, a szerző azt sugallja, hogy e terek révén valami félelmetes és valami otthonos tapasztalat egyszerre mutatkozik. „Egészen kicsi gyerek voltam, a szülői ház kertjében mászkáltam a nálam magasabb páfrányok között, csigaházakat szedegettem, susogtak a hatalmas fenyők,

megszólalt a közeli református templom harangja. Alig voltam jelen önma-
gamban. A növények, a fények, az árnyékok mozgása, a csigaházak nem kü-
lönöztek tőlem. Mintha mindenben ugyanannyira lennék, és ennek a létnek
nem a testemben lenne a középpontja.” Ettől a létállapottól érzi
magát eltávolítva a civilizációs kényszer révén az elbeszélő. Szoron- 49
gásról beszél, melyből a társadalom kultuszt növesztett. A logika kör-
körösége mentén az út tisztán a gyerekkorba vezet vissza. „Ebből a világból
nincs kiút, az ösvények óhatatlanul az őrülethez, a kényszerképzetekhez, a
totális bezárkózáshoz vezetnek. Ebből a világból kiút tényleg csak befelé
vezet. Befelé, ahhoz a kerthez, azokhoz a páfrányokhoz, azokhoz a
csigaházakhoz, azokhoz a hatalmas fenyőkhöz.” Világosan látszik,
hogy egy metaforikus táj kellékeiről van szó, ám az nem egyértelmű,
hogy oda milyen utak vezetnek, ha egyszer a gyerekkor evidenciája
örökre elveszett. A kötet egyre inkább afelé viszi az értelmezést, hogy
a metafora erejét a lehető legkomolyabban kell vennünk. „Az erdők,
az ösvények, a patakok, a kövek emléke. Az *egész* atmoszférája. A táj,
amiről ma már tudom, hogy valójában csak bennem létezik.”

A jól egyben tartott, ökonomikus, egymást sűrűn átszövő, egy-
másra előre- és visszautaló bekezdések egy összességében rendkívül
ízléses, átgondolt szövegteret eredményeznek, melyből kirajzolódik
egy különös gondolkodású, ám szubjektívitasában is végtelenül au-
tentikus figura. Ha egy tájegységet – jelen esetben a Börzsönyt – mí-
toszteremtő erővel akarunk felruházni, szerintem csakis így, az
önfeltárás útjain keresztül lehet, ezzel a képviselt, kíméletlen őszin-
teséggel. (*Magvető, Bp., 2016.*)